

Inspel till forskningspropositionen från Sveriges unga akademi

Karriärvägar och rekrytering

Ett stabilt karriärsystem är förutsägbart, transparent och premierar högsta kvalitet.

- Öppen utlysning och tydliga, högt ställda kriterier vid anställning och befordran.
- Transparenta rekryterings- och befordringsprocesser främjar jämställdhet.
- Följ upp hur lärosätena inför biträdande lektorat.

Akademisk frihet

Akademisk frihet, integritet och kvalitet är grundläggande för lärosätenas oberoende roll som beskyddare av vetenskap och kunskap och som en kritiskt reflekterande kraft i samhället.

- Stärk lärosätenas oberoende.
- Majoritet av lärare/forskare i lärosätenas styrelser.
- Stärkt kollegialt ledarskap.

Forskningsfinansiering

Fri nyfikenhetsdriven forskning är avgörande för ny kunskap och samhällsutveckling. För att lyckas måste forskningsmedel fördelas i konkurrens och premiera hög vetenskaplig kvalitet.

- Öka budgeten för fria projektbidrag.
- Fördela en ökande andel av basanslagen i konkurrens.
- Använd basanslag för att finansiera tjänster.

Internationa- lisering och mobilitet

Genom mobilitet mellan länder och ämnen sprids kunskap och nya idéer, vilket främjar kvalitet.

- Räkna mobilitet som en merit.
- Sänk trösklarna för forskares mobilitet genom att låta statliga forskningsmedel används för utlandsvistelse och underlätta för forskare att ta med familj utomlands.

Sammanfattning

Svensk högre utbildning och forskning ska utmärka sig genom att hålla högsta kvalitet och vara fri – bara då kan Sverige på allvar konkurrera globalt med framstående forskning som gynnar samhället. På lärosätetsnivå kräver detta långsiktiga och stabila förutsättningar, en hög grad av autonomi för både lärosätet och forskaren, samt en kultur som premierar kvalitet. Sveriges unga akademi (SUA) har identifierat fyra avgörande områden där regeringen skyndsamt behöver vidta åtgärder.

1. Karriärvägar och rekrytering är nyckelfrågor

Tjänster som attraherar de mest lovande talangerna och ger dem nödvändiga resurser för att satsa på djärva och nyskapande projekt är en förutsättning för framstående forskning. När meriteringstjänsten biträdande lektor infördes i högskoleförordningen 2017 var det ett första viktigt steg mot ett sammanhållet karriärsystem. För att rekrytera framgångsrika yngre forskare med potential att bli ledande inom sina ämnesområden – d.v.s. sådana personer som lärosätena vill satsa på långsiktigt – är det nu av yttersta vikt att reformen fullföljs genom att lärosätena utlyser tjänster som biträdande lektor.

Rekrytering och befordran av lärare och forskare är en nyckelfråga för ett framgångsrikt forskningssystem. SUA anser att alla tjänster som forskare och lärare ska rekryteras i konkurrens genom öppna utlysningar med tydliga kriterier. Tjänsten biträdande lektor innebär rätt till prövning för befordran till lektor och även den processen måste vara transparent. Utvärderingen ska ske mot högt ställda kriterier så att det görs en reell prövning av kompetens och excellens. På så vis främjas kvalitet, mobilitet mellan lärosäten och inte minst jämställdhet. Lärosätena måste även säkerställa att tjänsterna har konkurrenskraftiga villkor jämfört med andra sektorer i samhället.

Syftet med meriteringstjänsten biträdande lektor är att Sverige ska kunna konkurrera om de bästa kandidaterna nationellt och internationellt. Av den anledningen vill SUA att regeringen ser över högskoleförordningen så att de biträdande lektoraten blir bättre anpassade till internationell praxis för olika ämnesområden. Tidsspannet för att söka biträdande lektorat bör öka från fem till sju år efter disputation, och det bör samtidigt bli möjligt att söka tjänsten innan avlagd doktorsexamen (villkorat att examen är godkänd då tjänsten tillträds). Sverige anpassar sig därmed till internationell norm där många naturvetenskapliga, tekniska och medicinska ämnen har en längre period för meritering efter doktorsexamen (s.k. postdok), medan de bästa samhällsvetarna internationellt ofta erbjuds meriteringstjänst redan innan avlagd doktorsexamen. Praxis skiljer sig mycket mellan olika forskningsområden och högskoleförordningen behöver därför vara flexibel. För att främja klinisk forskning är det nödvändigt med två ytterligare ändringar i högskoleförordningen. Dels måste det bli möjligt att kombinera tjänsten biträdande lektorat med en klinisk tjänst, och dels bör kliniskt arbete utgöra skäl för avräkningsbar tid vid anställning och eventuell förlängning av tjänsten biträdande lektorat.

2. Forskningsfinansiering

I en tid då vetenskap ifrågasätts och kunskap ibland förvanskas är det viktigt att staten fortsätter satsa stort på kunskapsproduktion och forskning. Nyfikenhetsdriven forskning där forskare förutsättningslöst söker ny kunskap är grunden för ett kunskapsamhälle med hög takt av innovation och utveckling. Det finns också en grundläggande längtan hos mänskligheten att ta reda på hur vår omvärld fungerar bara för nöjet att veta. För att Sverige ska fortsätta vara en internationellt konkur-

renskraftig forskningsnation som bidrar till att lösa morgondagens utmaningar (beskrivna bl.a. i FN:s hållbarhetsmål) måste hög kvalitet vara ledstjärnan för all statlig forskningsfinansiering. SUA anser att forskningsmedel – såväl basanslag som projektmedel – ska fördelas i transparenta processer vars ändamål är att främja den mest framstående forskningen.

Möjligheten att söka ny kunskap utan krav på omedelbart nyttiggörande och vinst gör lärosätena unika och därför har staten ett särskilt ansvar för att finansiera grundforskning. Det är omöjligt att idag avgöra vilken kunskap som behövs i framtiden och därmed är det kontraproduktivt att styra forskningens inriktning alltför mycket. SUA anser att en större andel av de statliga forskningsfinansiärernas budget ska gå till fria projektbidrag istället för till riktade satsningar. Projektbidrag som fördelas i konkurrens är kvalitetsdrivande och bidrar på ett avgörande sätt till förnyelse genom att det är den bästa forskningsidén och forskaren som får medel, inte den som har störst nätverk eller är kompis med rätt personer. Konkurrensutsatta fria projektbidrag gynnar på så vis yngre forskare, motverkar nepotism och främjar jämställdhet. Det ger möjlighet att pröva egna idéer och etablera en ny, självständig forskningslinje. Egna medel ger frihet för den yngre forskaren!

Basanslag för forskning är viktiga för att bygga långsiktigt starka forskningsmiljöer på lärosätena. En central del i det är att lärosätena finansierar tjänster som biträdande lektor, lektor och professor. Fördelning av basanslag till lärosätena måste ske utifrån kriterier som främjar högsta kvalitet och inte underordnas andra politiska mål. Komprometteras den vetenskapliga kvaliteten riskerar Sverige att snabbt tappa i konkurrenskraft globalt. För att skapa starka, konkurrenskraftiga forskningsmiljöer anser SUA att en ökande andel av basanslagen ska fördelas i konkurrens, baserat på vetenskaplig kvalitet. På så vis styrs medlen till den bästa forskningen – och utbildningen – oavsett på vilket lärosäte i landet den bedrivs. Även fördelningen av basanslag inom lärosätet måste ske med vetenskaplig kvalitet som ledstjärna och genom transparenta processer. Vår erfarenhet är att det inte alltid fungerar så. Först när de processerna finns på plats förespråkar SUA ökade basanslag till lärosätena. Medel till ökade basanslag får inte tas från forskningsråden utan kan antingen skjutas till som en särskild satsning, genom att slopa produktivitetsavdraget eller genom att använda vinsten från lärosätenas hyresvärd Akademiska Hus.

3. Akademisk frihet

Akademisk frihet, integritet och kvalitet är grundläggande akademiska kärnvärden och en förutsättning för lärosätenas oberoende roll som beskyddare av vetenskap och kunskap och som en kritiskt reflekterande kraft i samhället. SUA anser att den akademiska friheten bäst främjas genom att lärosätenas och forskarnas autonomi stärks i relation till den politiska makten, samt att högre utbildning ges samma juridiska skydd som forskningen redan har. Regeringen bör utreda lärosätenas organisationsform, särskilt möjligheten för lärosäten att drivas som stiftelser eller annan form än som myndigheter. Internationellt bör Sverige stå upp för akademisk frihet genom att markera mot länder som inskränker lärosätenas och forskarnas frihet.

För att upprätthålla akademiska kärnvärden och en hög kvalitet på forskning och utbildning krävs ett starkt kollegialt ledarskap på alla nivåer på lärosätena. Detta är den traditionella formen för ledarskap inom akademien men har utmanats och utarmats genom en ökad byråkratisering och allt starkare linjestyrning. SUA anser att det kollegiala ledarskapet måste återerövas och vara den primära styrformen på lärosätena. Lärosätenas ledarskap måste vila på vetenskaplig legitimitet och kollegialitet, d.v.s. att kollegiet av lärare och forskare själva väljer vilka som ska företräda dem. SUA anser därför att högskoleförordningen ska ändras så att en majoritet av lärosätets styrelseledamöter utses av kollegiet (biträdande lektorer, lektorer och professorer) och att den kollegiala representationen ska vara i majoritet. Även rektorerna ska vara valda av kollegiet och ha starka vetenskapliga och pedagogiska meriter.

4. Internationalisering och mobilitet

Internationalisering och mobilitet mellan länder, lärosäten och ämnesområden leder till högre kvalitet i forskning och undervisning genom att idéer och kunskap sprids. SUA anser därför att mobilitet ska ges högt meritvärde vid tjänstetillsättning och tilldelning av forskningsmedel.

Internationalisering är en nyckelfråga för svensk forskning och SUA vill särskilt lyfta yngre forskares roll. Många yngre forskare tillbringar en tid efter disputationen utomlands (s.k. postdok) vilket stimulerar till nya idéer, att lära sig nya tekniker och metoder, och personlig utveckling och mognad som forskningsledare. Det är viktigt för såväl forskningssystemet som för individen. För att underlätta för yngre forskare att kombinera karriär och familjeansvar bör statliga forskningsmedel kunna användas för att finansiera kostnader för medföljande familj. Åtgärden är viktig för att främja både jämställdhet och kvalitet. Mobilitet är viktigt även senare i karriären och SUA uppmanar forskningsfinansiärer och lärosäten att på olika sätt stödja sabbatsvistelser (s.k. sabbaticals).

Sverige är ett litet land som är beroende av att inhemska studenter och forskare reser ut och tar med sig nya idéer och kunskap tillbaka, och likaså av ett tillflöde av studenter och forskare från andra länder som berikar svenska lärosäten. För att underlätta för forskare och studenter att komma hit måste staten fortsätta att förenkla och snabba på hanteringen av visum och uppehållstillstånd.

Stabil statlig forskningsfinansiering är nödvändig för fortsatt kunskapsuppbyggnad i Sverige, vilket i kortare perspektiv leder till ökad internationell konkurrenskraft och att vi kan adressera globala samhällsutmaningar. Detta behövs för att vi i längden ska kunna bidra till en bättre värld, och om vi – Sveriges yngre forskare – får de förutsättningar som krävs lovar vi att göra vårt allra bästa!